

{ביאור שו"ט של הגמרא בשיטת ר"ש והמסתעף בדין גברא ראוי לאכילה} בגמ' לעיל ע"ב שו"ט בשיטת ר"ש דאנינות לילה דרבנן ולכן מביא פסחו לערב, [תדע וכו' הגם דר"י גופא פליג ע"ז וע' שפ"א], ומקשינן מדין אונן אינו משלח ואפי' פסח ותי' דפסח כדי וכו', וכפשוטו אינו מובן דזה דין אחר איסור שילוח ביום דאנינות דאורייתא, ומה זה שייך לאנינות דרבנן, זה אינו מתיר איסור שילוח זו. ונחלקו רש"י ותוס' בבי' הגמ', ושניהם יוצא דבר א', וכן ביאר השפ"א, דהמקשן וכן האמוראים בע"ב ס"ל דבע"כ הטעם דאינו מביא הפסח אינו משום איסור שילוח כמו שיתבאר, ובע"כ הטעם משום אנינות לילה דאורייתא ואז אינו ראוי אבל אם אנינות לילה דרבנן ממילא אין סיבה דאינו משלח. ורק אביי ורבה להלן ס"ל דהאיסור הוא באמת משום איסור שילוח של שלמים בזמן שהוא שלם וכו', וגם לר"ש ממילא אינו מביא פסחו, ודין דר"ש איירי או אחר חצות או אחר שכבר שחטו עליו כרבא, וכיון דאנינות לילה דרבנן לכן נאכל. ורש"י מפרש הטעם דאינו אלא מדרבנן. ולתוס' הטעם דעיקרו לאכילה, וכפשוטו הוא דין נוסף, וע' שפ"א, וע' אבי עזרי (ק"פ פ"ו ה"א) בבי' דבריהם דסו"ס אין בו ריצוי ולכן אינו הקפדה.

ובעיקר הגמ' דעכ"פ ס"ל כעת דאנינות לילה דאורייתא אינו נאכל דגברא אינו חזי, ע' פסחים (עז, ב) ולהלן ע"ב דנחלקו רבנן ור"נ אי אכילה מעכבת, אבל מבואר שם דלכו"ע בעינן בשעת שחיטה גברא ראוי לאכילה ולא חולה וזקן, וא"כ גם כאן ל"ש לאכול. ובאמת להלן רש"י כתב בשיטת אביי דאפי' אם אנינות דאורייתא מ"מ אינו מעכב [רק משום איסור שילוח וכו"ל] כיון דאכילת פסחים אינה מעכבת, ע"ש, והקשה הרש"ש ועוד דאינו כן וכו"ל, וכמבואר באמת בדעת המקשן, וכן מבואר בתוס' כאן תו"ד, ע' רש"ש. וע' עולת שלמה דבע"כ רש"י שם מפרש שיטת אביי כזקני דרום לעיל (כב, ב) דאפי' אינו ראוי לא בעינן.

{דין קרבן עצים לאונן} צט, ב מנין לרבות העופות וכו' והעצים. פירש"י המתנדב עצים מביא קרבן עמהם. והאחרונים [רש"ש שפ"א עולת שלמה ועוד] הקשו למה אינו מפרש כפשוטו דהבאת עצים עצמן הם בכלל קרבן כמבואר במנחות (כ, ב), ואפילו לרבנן שם איקרי קרבן ע"ש בתוס', ולרבי שם הוי קרבן גמור, ועכ"פ לכו"ע הוי בכלל קרבן, וא"כ לכאורה נתמעט מקרבנו דאונן אינו מביא עצים, [וכ"ה פשטות הרמב"ם] (ביאת מקדש ב, יא) דהכוונה פשוט להבאת עצים עצמן]. וגם לרש"י הרי קרבן זה פשיטא דאינו מביא דהוי קרבן פשוט, ובכלל תמהו דאין מקור להדיא דמביא קרבן ביחד עם העצים, ורק קרבנות היו מביאות קרבן ביום שלהם כמבואר בתענית (כו, א), ועכ"פ לא מצינו חיוב להביא קרבן עם העצים. ובעולת שלמה כתב לצדד לשיטת רש"י שהוכרח לפרש כן דס"ל דעצים עצמן באמת לרבנן כיון דלא הוי קרבן גמור מביאו אפי' באנינות, ורק קרבן הבא עמו אינו מביא.

והנה, במקדש דוד (סי' יא אות ג') העיר בדין אונן אינו מביא עצים, דהמשל"מ (שקלים פ"ד ה"ו) כתב דלרבנן במנדב עצים מוסרו לציבור, ונקרב בתורת עצי מערכה, ע"ש. והקשה המקדש דוד א"כ אינו מובן למה אונן אינו מביא עצים, והלא בכלל אינו קרבנו אלא מוסרו לציבור, ע"ש. ואפשר לכן פירש"י דאין חסרון מצד העצים עצמן אלא מצד הקרבן הבא עם העצים. ובעיקר דברי המשל"מ אינו דבר מוסכם, והגם דגם ברגמ"ה (מנחות קו, ב) מבואר כן, מ"מ בראב"ד תו"כ (ויקרא נדבה פ"ח הל"ז) כתב להדיא דקרב בפנ"ע, וע' חזו"א (כג, ה) שהוכיח כן מירושלמי בשקלים (פ"ד ה"א), ע"ש, ועכ"פ להראב"ד באמת מובן דאונן אסור להביא עצים עצמם.

והגרי"ו (לעיל כג, ב, הו"ד בספר הליקוטיוס ברמב"ם הוצאת רש"פ ביא"מ ב, יא) ביאר דיסוד המחלוקת רש"י ורמב"ם הוא בגדר איסור שילוח קרבנות, דרש"י ס"ל דכל האיסור הוא רק אם הקרבן קרב עבורו ומתכפר ויש לו בו הרצאה, ולכן ס"ל דעצים אפי' אם הוא בעל הקרבן מ"מ אינו מתכפר ואין כאן ריצוי עליו, וממילא אין כאן דין איסור שילוח. אבל הרמב"ם ס"ל דאונן אינו משלח אינו דין בכפרה אלא דבעלים של הקרבן צ"ל שלימים, ולכן אפילו עצים א"א להם לשלוח, דלא בעינן בעלים של כפרה אלא בעלים של הבאה נמי הוי חסרון, ע"ש.

{בביאור יסוד האיסור של שילוח קרבנות לאונן והמסתעף בדיני אונן ברגל} בסוגיין בדין אונן יש ג' דברים, אכילה עבודה ושילוח קרבנות, [מה"ת לאב"י ורבא]. והנה, מסוגיין הוא המקור להבין עיקרי גדרי הדינים, דידוע ברגל אין ניהוג אבילות, והמשנה למלך (אבל ג, ט) מספק"ל אם יש דיני אונן לגבי אכילת קדשים, וכתב דלגבי דיני קדשים עדיין אסור אפילו ברגל.

ובשער המלך (מעשה הקרבנות פ"ג הי"ג ד"ה ועוד) וכן בערוך לנר (יבמות ע, ב) ועוד, הוכיחו מסוגיין דמפורש דאינו אוכל פסחו לערב אם אנינות לילה דאורייתא, והרי פסח הוא ברגל, ומוכח דגם ברגל אסור באכילת קדשים.

והנה, במו"ק (יד, ב) איתא לגבי מצורע אי נוהג צרעתו ברגל, והוכיחו מכ"ג מצורע, והרי כ"ג אצלו כרגל כל יום דתנן דכ"ג מקריב אונן ש"מ נוהג צרעתו ברגל. ופירש"י דמזה דכ"ג מקריב אונן וכו"ע אין משלחים קרבנותיהם ש"מ דכרגל דמי, ע"ש. ומבואר מפשטות דברי רש"י דכל אדם אונן ברגל משלח קרבנות, ומבואר דדין רגל מבטל איסור שילוח, וכן בכ"ג בכל יום. וכתב המנח"ח (מצוה רסד אות ל) דמ"מ היינו רק לגבי איסור שילוח, אבל איסור אכילה וכן עבודה גם ברגל אסור וכמש"כ המל"מ, וכ"כ במנחת ברוך (סי' עח) דמותר לשלח בלבד, אבל אינו אוכל ואינו עובד.

וצ"ב וטעם למה באמת איסור שילוח שאני משאר דיני אנינות דנוהגים ברגל. וכתב האור שמח (ביאת מקדש פ"ב ה"ח) ד"ל דמקור הדין דאונן אינו משלח הוא מפסוק של שלמים דבעינן שלם ולא חסר, א"כ ברגל ל"ש לומר שהוא חסר ולכן משלח קרבנות, ויסוד הדין הוא דאם טרוד באנינותו אינו משלח, וברגל אדרבה הוא בשמחה ואינו טרוד בצער, אבל שאר הדינים כמו אכילה ועבודה תלויים בשם אונן, וגם ברגל יש לו שם אונן.

ובחי' הגר"ח עהש"ס (מו"ק שם יד, ב) ביאר עוד, דבאמת יסוד דין דאינו משלח בכלל אינו מדיני קדשים וקרבנות, אלא דין מדין ניהוג אבילות ואנינותו, ולכן איסור אכילת קדשים וכן עבודה בקדשים אינו מותר ברגל, וכ"ג מותר בהם הוא מגזה"כ ולא דהוי כרגל, אבל דין שילוח קרבנות הוא הלכתא מצד ניהוג דיני אונן, וכ"ג מותר דהוי אצלו כרגל, וכן כל אדם מותר ברגל לשלוח קרבנות, דאינו מדיני הקדשים, דאונן אינו בר הקרבה, אלא הלכה מצד דיניו, דכמו שיש לו דיני ניהוג אבילות כמו כן א"א לשלוח, וברגל אין דיני אבילות לכן משלח קרבנות.

וכן הביא בזכרון שמואל (סי' לד) בשם הגרי"ז, וכן הוא בספר הליקוטים ברמב"ם פרנקל (ביאת מקדש ב, יא) בשם הגרי"ז, והוסיף בזכרון שמואל להוכיח כן בשם הגרי"ז, דאכילת קדשים ומע"ש ודאי אינו מדיני אנינות אלא מדיני הקדשים, [וממילא נוהג ברגל ג"כ], דהרי מצינו בפרשת וידוי מעשרות שמתודה ומודה דלא אכלתי באוני ממנו, ואם הוא מדיני אונן לא שייך זה לוידוי מעשרות, אלא בע"כ הוא מדין המעשר שלא יהיה נאכל לאונן כמו לטמא, ולכן מתודה בזה. משא"כ דין שילוח הוא מדין אונן וניהוג דיניו ולכן אינו נוהג ברגל. וע"ע להלן עוד בכ"ז בדברי אב"י בסמוך.

ולמעשה בעיקר הנידון של המשל"מ אם מותר לאכול קדשים ברגל כמו שמותר לשלוח, כבר הביא האור שמח (ביאת מקדש שם) דבתורי"ד במו"ק שם מבואר דברגל יכול האונן לאכול קדשים, [וכתב דכ"ג אינו לגמרי כרגל דהרי אסור לו לאכול], וכן מבואר נמי באור זרוע (הלכות אבילות סי' תל) כהתורי"ד. וכתב האור שמח דדברי התורי"ד תמוהים, דמפורש כאן בסוגיין דאסור לו לאכול קדשים בליל פסח, ומפורש דאיסור אכילה לא הותר ברגל.

ובזכרון שמואל שם הביא מהזכר יצחק (סי' מד) שכתב ליישב דבליל פסח ליכא מצות שמחה כמבואר בפסחים (עא, א), וע' שאג"א (סי' סח) דאינו מיעוט רק משלמי שמחה, אלא ליכא מצות שמחה כלל, א"כ י"ל דבליל פסח ליכא דין של רגל לדחות דיני אונן, אבל ברגל עצמו שיש בו מצות שמחה אז נדחה לגמרי דיני אנינות אפילו לגבי אכילת קדשים, ע"ש. ומ"מ מחודש הוא לומר דמותר לו לאכול בקדשים ביו"ט, דסו"ס כפשוטו הוא דין מצד הקדשים וכו"ל, ואיך נדחה ברגל, וע' זכרון שמואל שם מש"כ עוד בבי' דברי התורי"ד. [וע' אשר לשלמה מועד סי' ט']. וע' להלן עוד בסמוך בכ"ז.

{ביאור סברת אב"י בדין דחייה לגבי שילוח ולא לגבי אכילה}

שיטת אב"י דאיסור שילוח מה"ת וגם בפסח, ורק אם כבר חל חובת פסח דוחה דין אנינות, ע"ש. והגרי"ז (ספר הליקוטים רמב"ם פרנקל ביאת מקדש ב, יא) הקשה, דלכאורה אינו מובן, דאם איסור שילוח הוא דין דאין הקרבן ראוי ליקרב עליו אם הוא אונן, ואונן לא הוי בר הקרבה, א"כ מה לי אם כבר חל חובת פסח, סו"ס אינו ראוי להקרבה, ולכאורה ל"ש ע"ז דין דחייה. [ומצד דיני דחייה דעלמא הוי רק עשה ועשה].

והוכיח הגרי"ז מזה כמש"נ למעלה בשמו, דיסוד הדין דאונן אינו משלח קרבנות, אינו מדין הקרבנות דאינו ראוי להקרבה אם הוא אונן, אלא יסוד הדין הוא מדיני אבילות, דמצד דיני הנהגת האבילות אינו

משלח. ודקדק כן בגמ' מו"ק טו, ב דהובא זה בכלל מנודה ומצורע וכו', וגם שם אינו משלח מדין דין ניהוג דינם, ולא חסרון מצד הבעלים דאינן ראויים להקרבה, ע"ש. [ועיקר היסוד הובא גם בחי' הגר"ח סנטסיל במו"ק שם].

ועכ"פ ממילא זהו יסוד דברי הגמרא כאן, דאם נעשה אונן לפני פסח, וכבר חל בו דין ניהוג אנינות, א"א לשלוח פסחו, אבל אם מת אחר חצות דכבר חל עליו דין פסחו, א"כ ממילא נדחה ניהוג דיניו ומשלח קרבנו, והגם דאיסורים כמו אכילת קדשים אין כאן דחייה, מ"מ לגבי שילוח יש כאן דחייה. וע"ע בכ"ז בחי' הגר"ל מאלין (ח"ב סי' לא) עוד בכ"ז.

ועד"ז ביאר באור שמח (ביאת מקדש פ"ב) דיסוד איסור שילוח הוא דין של שלמים, דכשהוא שלם מביא, וברגל מה"ט אין בו איסור זו כדלעיל, וממילא אם כבר התחיל בטרדת צערו א"א לשלוח דהוא חסר, אבל אם כבר נתחייב בפסח אחר חצות, אז אדרבה תו לא נפטר ברת האנינות מעשיית הפסח, ע"ש.

ולמעשה לסברת הגרי"ז ואו"ש נמצא דלגבי אכילה לא יתכן דחייה, דהוא איסור מצד הקרבן דאינו נאכל לאונן כמו טמא וכו', וכן ל"ש סברת האו"ש, וכ"כ זכר יצחק בתשובה לבעל מקור ברוך (מקור ברוך סי' ו). והקשה זכרון שמואל (סל"ד) דברש"י הרי הקשה בדברי אביי מה ראיית ר"ש לעיל דאנינות לילה דרבנן דאוכל פסחו, אפשר הוא מה"ת ורק נדחה כמו איסור שילוח, ותי' דאכילת פסחים לא מעכבא, ע"ש. ומבואר דבעצם היה שייך דחייה לאכילה, ורק אכילת פסחים אינה מעכבת, נמצא דאם מעכבת דוחה, וכ"ה בשיטה מקובצת, ומבואר דשייך דחייה של הפסח אפי' באיסורים ודלא כהגרי"ז ואו"ש, [ובאו"ש שם עצמו ציין שבא ליישב קושיית רש"י באופ"א].

ובמקור ברוך שם העיר עוד, דלעיל מוכח בסוגיא דאפי' אם בעינן גברא דחזי ואם אינו אוכל בערב אינו משלח פסחו, מ"מ אי אנינות דאורייתא אינו נדחה, ובע"כ דלא כסברת אביי וכמש"כ תוס' שם, ותיקשי באמת למה אין דחייה, ול"ש תירוצו של רש"י דהרי לעיל ס"ל דבעינן גברא דחזי, וכה"ק הרש"ש מעצמו, ובע"כ כנ"ל דל"ש דחייה לגבי אכילה שהוא פסול ולא רק דין מניהוג אבילותו, ע"ש.

באופן שהאחרונים כתבו דעיקר סברת אביי מובן לגבי איסור שילוח, דבזה מובן איסור דחייה, דאינו מדיני עדל"ת אלא מצד דיני האונן, או מצד דין ניהוג אבילות ואנינות, או מצד דין שלם, אבל שאר איסורים אינן נדחים כלל, ולכן ל"ש כלל לגבי אכילה, וכמבואר נמי בגמ' לעיל כמש"כ התוס' שם. אבל ברש"י מבואר דדין דחייה של אביי בעצם היה מועיל לגבי אכילה ג"כ ורק אכילת פסחים לא מעכבא.

{למה עשה דהשלמה נדחית מפני פסח}

גמרא הא ר"י והא ר"ע. פירש"י דלעולם לשיטת ר"ע דטומאת קרובים הוא מצוה, אז דוחה פסח, ולא תיקשי מהיכ"ת זה דוחה זה, [ואדרבה פסח הוא מ"ע חמיר שיש בו כרת], תי' רש"י, דפסח עדיף למידיחי שיש לו תשלומין, ולכן מטמא ומביא פסח שני. ובתוס' (ד"ה הא) הקשו ע"ז ממשנה וגמרא בפסחים (נט), דאמרינן דיש עשה של עליה השלם כל הקרבנות כולם, דאסור להביא קרבן אחר התמיד, ואעפ"כ בפסח היו מקריבים הפסח אחר התמיד, דיבוא עשה שיש בו כרת ודוחה עשה שאין בו כרת, ולסברת התרצן כאן ק' למה לא אמרינן התם נמי דאדרבה יש לדחות הפסח שיש לו תשלומין.

ותוס' כתבו רק דלא דמי ולא ביארו כוונתם למה אינו דומה. וביאר הצ"ק דהתם הנידון לדחות אחד מהם, ואם מקיימים דין השלמה אז מדחה בידים הקרבת הפסח, והקרבת הפסח עדיף. משא"כ כאן הרי אם נטמא אז ממילא אין לו דין פסח ונדחה ממילא וזה עדיף.

ובשפת אמת ביאר כוונתם, דעשה דהשלמה הוא איסור עשה, ולכן נדחה משום מצוה עשה שיש בו כרת, משא"כ כאן גם טומאת קרובים הוא מצות עשה ובזה כיון שיש לפסח תשלומין עדיף ליטמא, ע"ש. וע"ע באור שמח (ק"פ פ"ה ה"ב) שביאר כוונתם באופ"א.

{יסוד מסוגיין בגדר חיוב מצוות קודם זמנם}

בגמ' הוכיח אביי מברייטא דאחותו שהוא ג"כ לר"ע ובע"כ חלוק לפני חצות ואחר חצות. ופירש"י (ד"ה דרישא דההיא) דלר"ע שיש מצות טומאה ומצות פסח תלוי באיזה מהם קדמה, ולפני חצות טומאה קודמת, ואחר חצות פסח קדמה, וה"ה לאנינות. [ומבואר בדבריו דטומאה עצמו ג"כ סברא לדחות פסח כיון דקדמה, ואילו לעיל (ד"ה ולאחותו) משמע רק משום אנינות, ע"ש, וע' חזו"א (לח, א) דנראה לפי רש"י עכשיו דה"ה אם אינו אונן מה"ת וכגון שמת ב"ג מ"מ יטמא עכשיו משום מצות טומאה דקודם].

ומכאן ייסדו כמה אחרונים יסוד גדול בכלל בקיום המצוות, דמבואר דכלפי קיום מצות פסח דנים רק בזמן חיובו בלבד, ורק אחר חצות אמרינן שיש לפניו קיום מצות פסח, אבל לפני חצות דנים כאילו עדיין אינו מחוייב במצות פסח, הגם דמחוייב בעוד כמה שעות, וכבר עכשיו מחוייב במצות פסח, וא"כ אם יטמא למת

א"א לקיים מצות פסח שלאח"כ, ולמה לא אמרין דמצות פסח של אחר חצות כבר מוטל לפניו עכשיו ואין לטומאה לדחותו.

וכתב החיי אדם (כלל סח דין יט בנשמת אדם שם אות ג') דמבואר כאן דאין המצוה חלה על האדם אלא בזמן הראוי לקיום המצוה, ולכן כתב שם לדון לדינא דאינו מחוייב מעיקר הדין לילך לפני יו"ט מעירו למקום שיש שם לולב או אתרוג, [ובפרט אם יש לו אשה ובנים בעירו], דלפני יו"ט עדיין אינו מחוייב במצוה זו, וביו"ט עצמו אז הוי חוץ לתחום. ואין לומר דכבר מחוייב כעת ערב יו"ט במצות לולב למחר, דהרי כאן מצינו דאינו חייב עדיין במצות פסח, ולכן נקרא מצות טומאה וכן אנינות קודמת, הרי מפורש דאינו מחוייב במצוה אלא בזמנה בלבד.

ועיקר הנידון הוא מבוכה ופלוגתא גדולה באחרונים, אם מחוייב אדם לדאוג כבר עכשיו לפני המצוה לקיים המצוה, כגון לילך לא"י שיהיה לו זמן שלא יהיה בדרך רחוקה וכהנה, והצל"ח בפסחים (ג, ב) נקט דליכא מצוה בזה, והמנח"ח (מצוה ה' אות יג) האריך לחלוק דבדאי חייב כעת להשתדל לקיים המצוה, דחייב כבר כעת בקיום המצוה בפסח. ובאבנ"ז (או"ח סי' שכא) הוכיח מהטורי אבן (ר"ה טז, ב) כדעת הצל"ח דיותר לו לטמאות עצמו לפני הרגל כיון דעדיין לא נתחייב בחובת קרבנות, ע"ש, והאבנ"ז עצמו האריך בגדרי חיובי המצוה לפני זמנה.

ודומה לזה כתב הקה"י בשבת (סי' יד) בדברי הרז"ה הידוע דמפרש האיסור להפליג בספינה קודם שבת ג' ימים שאסור לעשות מעשה עכשיו שיבוא לידי חילול שבת, ומוכיח שם שהוא רק מדרבנן, ואילו ביום שבת עצמו מבואר בר"ן לדעת הבעה"מ אסור לעשות מעשה מה"ת כעת אם יבוא הדבר למצב של פיקול"נ, וכגון מילה דצריכים אח"כ מים חמים, ומ"ש כאן דהוי דאורייתא. וביאר הקה"י עפ"י המבואר בסוגיין, דרק בשבת עצמו חייב עכשיו בהמצוה, ולכן לפני שבת כיון דעדיין אינו חייב מעיקר הדין מותר להכניס עצמו למצב פיקול"נ, אבל ביום שבת דכבר חייב בשבת אסור להכניס עצמו בפיקול"נ מעיקר הדין.

ובאור שמח (ק"פ פ"א הי"ח) כתב לדחות עיקר הראיה מסוגיין, דלעולם י"ל דכבר לפני זמן המצוה מחוייב בה, מ"מ כאן הרי מיירי שיש מצוה אחרת לפניו כעת, כגון טומאת קרובים ואנינות, ומאחר דמצוות הללו הוי ממש זמנן עכשיו, ואילו מצות פסח הוא רק הכנה להמצוה, לכן עיקר המצוה דוחה רק ההכנה של פסח, אבל לעולם במקום דאין לפניו מצוה אחרת, אז דנים אותו כבר עכשיו כמחוייב במצוה הבא בזמן הסמוך, וכתב דאולי זמן החיוב מתחיל מזמן ששואלים ודורשים שלשים יום קודם הפסח, וכ"כ שאילת יעב"ץ (סי' קכז) דזמן החיוב הוא ל' יום קודם פסח.